

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Lucie Hlavenkové: „Nemoci v populacích římského období z hlediska paleopatologie“

Předložená disertační práce je zaměřena na studium zdravotního stavu historických populací (datovaných od 1. do 5. století) na základě paleopatologické analýzy kosterních pozůstatků ze šesti slovenských a maďarských archeologických lokalit. Autorka skelety rozdělila podle tří odlišných kulturních oblastí na skupinu germánskou, římskou a sarmatskou. Tento postup členění kosterních souborů byl velmi dobrou volbou. Umožnil poskytnout nejen přímé doklady existence některých nemocí u jednotlivých populačních vzorků, ale výsledky prezentovaného sdělení se mohou stát východiskem k dalšímu studiu výskytu chorob v souvislosti s odlišnými zevními vlivy. Tento fakt je možno považovat za hlavní přínos předložené práce.

Dizertační práce doktorandky je velmi obsáhlá, obsahuje 223 stran textu (včetně 55 obrázků, 62 tabulek, 16 grafů, souhrnu v českém i anglickém jazyce a 7 stran příloh) a je členěna klasickým způsobem (úvod, cíle, materiál a metody... atd.) do přehledných kapitol a podkapitol. Autorka shromáždila ke studovanému tématu velmi bohatou bibliografii, v seznamu literatury uvádí 303 citací.

Po stručném úvodu jsou zcela jednoznačně a srozumitelně stanoveny cíle vlastní studie. V kapitole materiál autorka uvedla detailní popis jednotlivých archeologických lokalit a dosavadních poznatků z výsledků předchozích výzkumů. Informace jsou pak v příloze doplněny seznamem nálezů skeletů v jednotlivých hrobech. Zvolené metody výzkumu vcelku odpovídaly stanoveným cílům. Demografická data byla získána na základě použití klasických antropologických postupů. Paleopatologická analýza zahrnovala především detailní makroskopické zkoumání, doplněné rentgenologickým vyšetřením a statistickým zpracováním zjištěných dat.

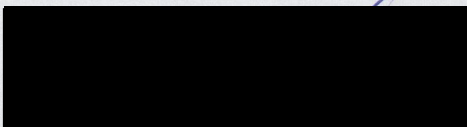
Výsledky studie jsou shrnuty do dvou hlavních oddílů. První obsahuje získaná demografická data a druhá část je věnována paleopatologické studii. V této části doktorandka rozdělila nálezy do několika skupin podle druhů nemocí (vrozené malformace, degenerativně-produktivní změny, traumata... atd.). Nové poznatky jsou většinou popsány slovně, případně shrnuty do přehledných tabulek. Mnohé z nich jsou doplněny obrázky a znázorněny i graficky. Diskuse pak byla zaměřena na srovnání výsledků vlastní studie se závěry jiných autorů, kteří se obdobnou problematikou zabývali, případně byly hledány příčiny zjištěných rozdílů výskytu chorob u jednotlivých zkoumaných kosterních souborů.

V závěru pak autorka stručně shrnuje nové poznatky, které vyplynuly z její disertační práce. Z diskuse i závěru je patrné, že doktorandka ve své disertační práci splnila sledované cíle.

Závěr posudku:

Disertační práce Mgr. Lucie Hlavenkové je pečlivě zpracovaná, má velmi dobrou odbornou úroveň. Je bohatě obrazově a graficky dokumentovaná, je dokladem důkladné znalosti studované problematiky i schopnosti autorky samostatně vědecky pracovat. Splňuje všechna požadovaná kritéria stanovená zákonem. Z těchto důvodů doporučuji předloženou práci k obhajobě s následným udělením titulu Ph.D.

V Brně 30. 8. 2019



doc. MUDr. Lenka Vargová Ph.D.
Anatomický ústav LF MU
Kamenice 3
625 00 Brno
E mail: vargova@med.muni.cz

Připomínky oponentky k diplomové práci Mgr. Lucie Hlavenkové:

K disertační práci mám několik připomínek, které však nesnižují její celkové kladné hodnocení.

1. Při odhadu věku dožití u studovaných jedinců (str. 21) nepovažuji za vhodnou volbu přiřadit mladistvé – věkové kategorie juvenis (od 15-19 let) mezi dospělé. Ve většině antropologických studií je hranice dospělosti stanovena osifikací *synchondrosis spenooccipitalis*, k níž dochází obvykle kolem 21 roku věku.
2. V tabulce č. 16 (str. 51) bych doporučila autorce preferovat při použití popisu útvarů jednoznačnou anatomickou nomenklaturu a nekombinovat ji se slovenštinou, popis by byl stručnější a přesnější.

Například:

- *incisura clavicularis sterni* (+ doplnit stranu dx. nebo sin.)
 - *facies articularis acromialis claviculae* (+ doplnit stranu dx. nebo sin.)
 - *circumferentia articularis capitis radii* (dx.?, sin.?)
3. Mezi vrozené vývojové anomálie jsou zařazeny také případy, které jsou velmi často považovány za pouhé variety. Patří k nim sakralizace bederních či lumbalizace sakrálních obratlů. Z tohoto hlediska je diskutabilní rovněž zařazení *spina bifida sacralis* mezi anomálie.
 4. Při plánování projektu zaměřeného na paleopatologickou studii nelze nikdy přesně odhadnout množství nálezů patologických změn na kostech. V prezentovaném sdělení však objem získaných dat výrazně převyšuje rozsah jedné disertační práce, byť i tak velmi rozsáhlé. Doporučuji proto v budoucnosti rozdělit zajímavá získaná data do několika částí (například podle typů onemocnění) a publikovat samostatně. Bude pak dost prostoru na doplnění detailní diferenciální diagnostiky u jednotlivých případů a také podrobné rozpracování srovnání s obdobnými nálezy.

Dotazy oponentky na doktorandku:

1. Degenerativně produktivní změny jsou u jedinců starších věkových kategorií považovány za přirozený projev stárnutí pohybového aparátu. Stanovila jste si nějakou hranici, na jejímž základě bylo možno odlišit normu od patologie? Pokud ne, jaký postup byste zvolila?

2. Nebylo mi zcela jasné, zda jste provedla paleopatologické vyšetření u všech uvedených skeletů osobně nebo jste převzala některá data prezentovaná ve výsledcích od jiných autorů (např. u tabulky č. 16 je napsáno podle Becker a Goldstein, 2018 nebo u tabulky č. 56 je uvedeno – upravené podle Üstündag 2009; Connell et al. 2012)?
3. Budete v návaznosti na Vaši dizertační práci ve studii uvedených kosterních souborů dále pokračovat?